

Prof. dr. Gün Semin

Taal wijst de weg naar de psyche

Één woord kan iemands drijfveren al blootleggen. Een werkwoord of een bijvoeglijk naamwoord gebruiken als je een gebeurtenis beschrijft: da's een wereld van verschil. De Turks/Engels/Nederlandse hoogleraar sociale psychologie Gün Semin verwerkte dat in zijn Linguistic Category Model en oogste er internationale faam mee.

'Hands on onderzoek doen, dat vind ik persoonlijk erg leuk.' Dr. Gün Semin (59), hoogleraar sociale psychologie aan de Vrije Universiteit beschouwt het Akademiehoglerarschap als een bijzonder voorrecht. 'In het Nederlandse onderzoekslandschap ben je op de eerste plaats onderzoeksmanager, en zijn de aio's en oio's producenten van onderzoek. Dat is een behoorlijk cultuurverschil met de Angelsaksische wereld waarin je wel assistenten hebt, maar toch zelf auteur blijft.'

Zijn naam gecombineerd met het veelvuldig gebruik van Engels en Duits, verradt Semins internationale achtergrond. Hij werd geboren in Istanbul, maar bezocht daar een *Deutsche Oberrealschule* en ging psychologie studeren in Berlijn. Zijn promotie voltooide Semin aan de University of Londen (LSE). Daarna schopte hij het tot Reader (lector) in de psychologie aan de University of Sussex, voor hij de – op het oog misschien verrassende – overstreek maakte naar ons land. 'Ik zocht naar een andere intellectuele omgeving. In Engeland gebeurde weinig binnen de sociale psychologie, terwijl Nederland internationaal vooraanstaand is. Hier, aan een middelgrote universiteit, zijn er acht plaatsen in de vaste staf voor sociale psychologie. Met medewerkers uit de tweede en derde geldstroom erbij werken hier 32 mensen. Bovendien leek Nederland me aantrekkelijk vanwege het goede onderwijs en gezondheidszorg.

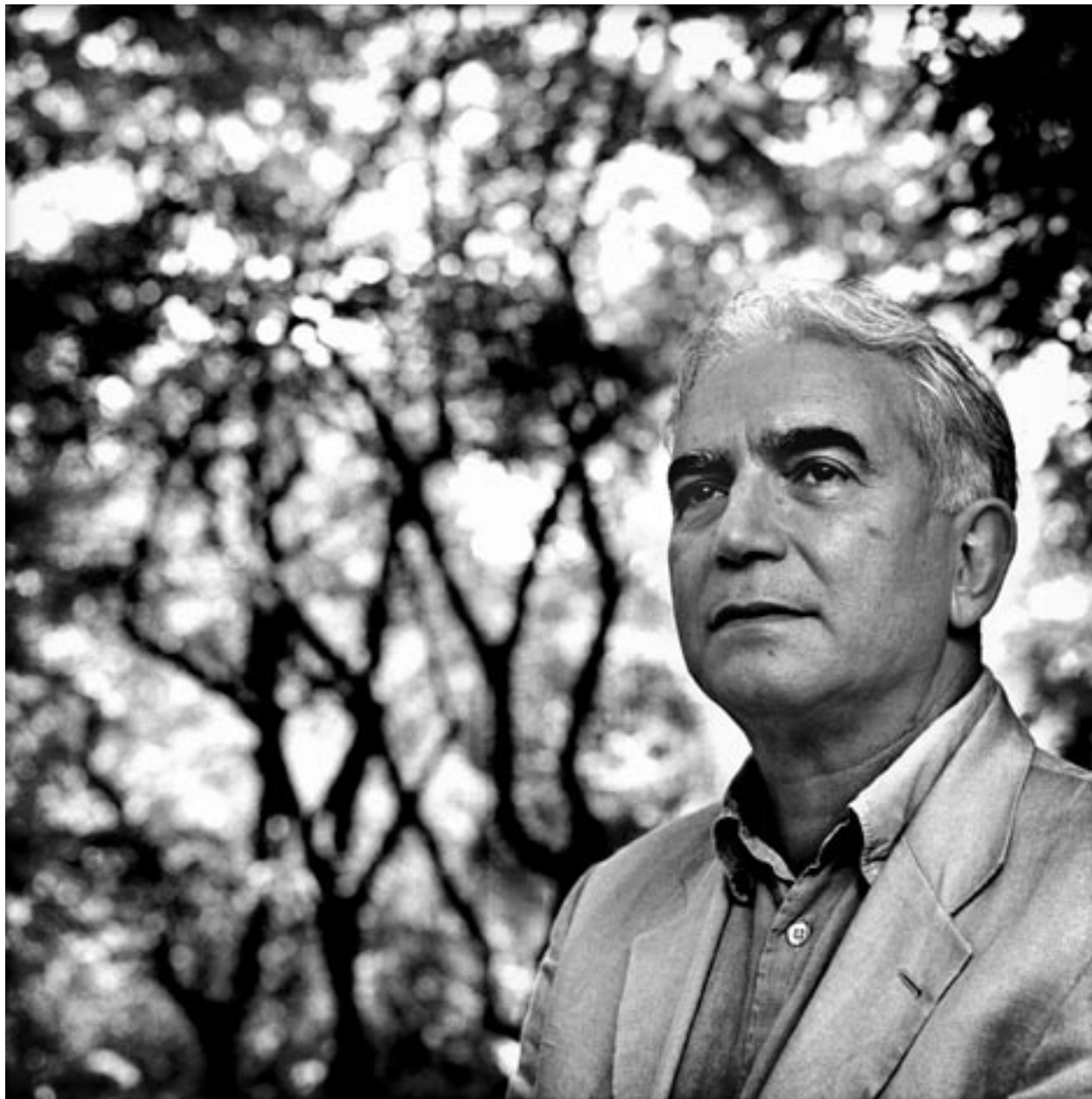
De Nederlandse cultuur heeft specifieke trekken die je nergens anders vindt. Het is een zorgzame, maar tegelij-

kertijd individualistische cultuur. Nederlands is ook heel *permeable* (toegankelijk), anders dan Engeland of Frankrijk. Het is hier gemakkelijker wetenschappelijke contacten aan te gaan en samen te werken, en er heerst in het algemeen een open sfeer. Dat geldt ook op het persoonlijke vlak. In twee jaar hier had ik meer vrienden gemaakt dan in twintig jaar Engeland.'

Praten over emoties

Dat Nederlanders relatief individualistisch ingesteld zijn, kon Semin zelf in zijn onderzoek vaststellen. In het artikel 'Cultural perspectives on the linguistic representation of emotion and emotion events' (2002) toont hij aan dat culturele verschillen zich openbaren in de manier waarop etnische groepen over emoties en emotionele gebeurtenissen spreken. In culturen die collectief gericht zijn zoals bijvoorbeeld de Turkse of Hindoestaans/Surinaamse dient het praten over emoties ook om de relatie met de groep aan te geven en te bestendigen. Het taalgebruik is concreet en actief – er worden veel werkwoorden gebruikt. In meer individualistische culturen zoals de Nederlandse is het spreken over emoties op het individu gericht, zelfanalytisch. De gebruikte taal is er tamelijk abstract, met een ruim gebruik van bijvoeglijke en zelfstandige naamwoorden.

Semin baseert zich daarbij op het door hem eind jaren tachtig ontwikkelde *Linguistic Category Model*, dat hem

Gün Semin

een wereldwijde reputatie heeft bezorgd in de sociale psychologie. Dit model voor interpersoonlijke taal onderscheidt vier taalkundige categorieën die mensen gebruiken om gebeurtenissen te beschrijven: beschrijvende dynamische werkwoorden, interpreterende dynamische werkwoorden, statische werkwoorden en bijvoeglijk naamwoorden. Semin: ‘De categorieën uit mijn model zijn gereedschappen waarmee je de werkelijkheid te lijf kunt gaan. Een en dezelfde gebeurtenis kun je op heel verschillende manieren weergeven. Een voorbeeld: Davids vuist raakt John en John gaat neer. Dat kun je

brengen als “David slaat John”, “David doet John pijn”, “David haat John”, tot: “David is agressief”. Omdat dit soort gereedschappen specifieke eigenschappen hebben, kun je de psychologische processen achterhalen die de keuze van het type gereedschap bepalen – een adjectief in plaats van een werkwoord van handeling bijvoorbeeld.’

Semin beschouwt zijn benadering als een noodzakelijke aanvulling op het gangbare psychologische onderzoek naar menselijk gedrag. ‘Psychologen onderzoeken meestal wat tussen de oren zit, wat er in de hersenen gebeurt. Maar een belangrijk aspect aan gedrag is dat het

tussen mensen plaatsvindt. Je moet dus ook een stap naar buiten doen, om te onderzoeken wat er in communicatie tussen mensen gebeurt. Met het Linguistic Category Model kun je die communicatie dan analyseren.'

Niet alleen de 'zender' van boodschappen is onderwerp van onderzoek in Semins groep. Inmiddels is ook de ontvanger aan de beurt. Er loopt nu een experiment waarbij proefpersonen feedback krijgen op een intellectueel zware taak. De leider van het experiment kan de uitslag brengen in concrete ('je hebt 75 procent van de opgaven goed opgelost') of abstracte termen ('je hebt prima gepresteerd'). Is het rapport positief/abstract, dan geven de proefpersonen hoog op van de leider van het experiment. Hetzelfde geldt voor de combinatie negatief/concreet. Bij negatieve/abstracte én positief/concreet uitkomsten bleek de waardering voor de experimentator aanzienlijk minder.

Politiek correcte discriminatie

Hetzelfde experiment onder dezelfde onderzoeksleider vond ook plaats met feedback via de computer. 'Dan gebeurt er dus niets met de proefpersonen. *Zilch, nothing.*'

De toepassingsmogelijkheden van het model zijn legio. Semin zet het ook in om wat hij noemt 'politiek correcte discriminatie' bloot te leggen. 'Als iemand iets onhandigs of doms doet, bijvoorbeeld tijdens een lezing zijn aantekeningen laten vallen, kan ik daar in concrete of abstracte termen op reageren: "je hebt je aantekeningen laten vallen" of "je bent onhandig". Beide zijn correct. Zo kan ik ook een abstracte term over iemands persoonlijkheid gebruiken zonder van discriminatie beschuldigd te worden. Maar als ik zo'n abstracte term gebruik in een ambigue situatie tegenover iemand uit een minderheids-groepering, dan is die keuze een teken van discriminatie. Politiek correcte discriminatie, wel te verstaan.'

Van een speciaal engagement met Turkse Nederlanders is geen sprake, benadrukt hij. De fascinatie voor zijn nieuwe onderzoeksonderwerp is ook louter wetenschappelijk. Veel wil hij er nog niet over kwijt – 'Ik wil mijn kruut droog houden voor 27 oktober' – maar het thema wordt 'synchronisatie'. 'Dat wordt het voor de komende jaren. Het zit ook weer op het grensvlak van communicatie, taal en cognitie, maar met het Linguistic Category Model heeft het weinig meer te doen.' Zijn plannen

klinken ambitieus: synchronisatie speelt in zijn ogen een rol in biologische, neurologische, psychologische en communicatieve processen, maar is te weinig opgemerkt. 'Synchronisatie betekent in feite niets anders dan dat je met anderen tegelijkertijd een bepaalde inhoud activeert. Om te communiceren moeten we synchronie hebben, we moeten dezelfde syntax en semantiek bezitten. Als we die niet delen, kunnen we geen nieuwe informatie opnemen. Dat thema speelt op verschillende terreinen, maar het wordt vaak anders geïnterpreteerd.'

A great gift

Een befaamd voorbeeld is het *Nature*-artikel uit 1971 van de Amerikaanse onderzoekster Martha K. McClintock. Zij ontdekte dat vrouwelijke studenten die dezelfde slaapzaal delen, hun menstruatiecycli op elkaar afstemmen. 'Dat heeft te maken met de invloed van bepaalde chemische stoffen, pheromones. Het is een vorm van synchrone communicatie.'

Synchronisatie ziet Semin bijvoorbeeld ook in het samenspel van mensen met verschillende deskundigheden bij een hartoperatie. Het verschijnsel van de 'spiegel-neuronen' dat Italiaanse neurowetenschappers ontdekten, rangschikt hij onder dezelfde noemer. Apen die andere apen observeerden terwijl ze bijvoorbeeld iets pakten of kapotscheurden, bleken dezelfde neurale activiteit te vertonen als de handelende apen. 'Het werd gepresenteerd als imitatie, maar het is in wezen ook synchronisatie.'

De implicaties voor het onderzoek zijn ingrijpend, zegt hij. 'Synchronisatie vereist een heel nieuwe manier om impliciete processen tussen mensen te onderzoeken, niet alleen conceptueel, maar ook experimenteel. Heel veel methodologie in de psychologie is gebaseerd op het idee van een foto, een stilstaand beeld. Synchronisatie ontwikkelt zich in de tijd en vraagt dus om een soort film, geen verzameling *stills*, als je het adequaat wilt beschrijven.'

Voorlopig gaat hij nadenken en een theoretisch verhaal schrijven. Als hij een overzicht van het verschijnsel heeft, komt het experimentele onderzoek vanzelf. Hij heeft de tijd, zegt hij. 'Door het Akademiëhooglerarschap heb ik nu ineens een heel ander *time window* gekregen. Eindelijk kan ik onderzoeksvragen formuleren voor de langere termijn. *It's a great gift from the KNAW.*'

Hans Ariëns